

An Clár

Ábhar	Lch.
Curtha i nDumhach na Leanbh	3
'Dubhach na Leanbh'	7
Toghchán 1969	13
An Chreach Oileáin	23
An Filí	25
Teailithe 2019	31
Oíche Fhéile San Seáin	34
Éalú de Valera as Lincoln	37
Deireadh an RIC i gCois Fharraige	39
Cás Cúirte sa Spidéal 1919	43
Cill Treasa	45
Leathchéad Bliain Craoltóireachta SBB	47
Domhnall Ó Duibhne	53
Muilte Chois Fharraige	55
Nan Thaidhg	58
Dainín Keane	61
Pádraig Joe Joe – Agallamh	63
Cothrom an Ama Seo	68
Ballaí Uí Chadhain	69
Scoil Sailearna	70
Daithí Ó Cualáin – Agallamh	72
Cá bhfuil ár dTriall	75
Pastime Chonamara	77
An Tannery i nGaillimh	78
Aighneas Iascaireachta 1935	80
Gaibhne i gCeantar an Spidéil	83
Maitiú Ó Tuathail	86

Focal Buíochais

Míle buíochas don uile dhuine a chuidigh le heagrán na bliana seo a chur ar an bhfód: Donncha Ó hÉallaithe agus an Coiste Eagarthóireachta ar a raibh Ruaidhrí Ó Tuairisg, Sarah Ní Chonghaile, Máire Ní Fhlathartaigh, Máirín Mhic Lochlainn agus Lochlainn Ó Tuairisg; Daithí Ó Muirí a rinne obair thras-scríofa; chuile dhuine a chuir ábhar scríofa agus grianghraif ar fáil go fial flaithiúil agus go deonach; lucht gnó agus seirbhísí an cheantair a thug tacaíocht bhreá fógraíochta; Micheál Ó Conghaile agus Clódóirí CL Print a rinne an clóbhuailadh, agus an dearthóir Tom Hunter as a dhúthracht agus a fhoighid le linn a bheith ag cur na hirise le chéile; agus an *Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta* a thug cabhair dheontais don iris.

Seosamh Ó Braonáin, Eagarthóir

**An Roinn Cultúir,
Oidhreacht agus Gaeltachta**
Department of Culture,
Heritage and the Gaeltacht

Foilsithe le cabhair ón Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta.

Biseach 2019

Údarás Daonlathach atá uainn

Leathchéad bhliain ó shin chuir Gluaiseacht Chearta Síbhialta na Gaeltachta tús le feachtas fada le hÚdarás, a bheadh tofa go daonlathach, a fháil don Ghaeltacht. Nuair a bunaíodh an tÚdarás 40 bliain ó shin, fágadh faoi phobail na Gaeltachta 7 den 13 ar Bhord an Údaráis a thoghadh go daonlathach agus réachtáladh an chéad toghchán i mí na Nollag 1979, ag ar toghadh Pól Ó Foighil agus Seán Ó Neachtain ó Chonamara Theas. Rinne siad ionadaíocht bhríomhar agus ghlórmhar - trodach amanntaí - ar son an phobail a thogh iad ag cruinnithe an Údaráis agus ba mhinic iad le cloisteáil ar RnaG á gceistiú faoi céard a bhí ar bun ag Údarás na Gaeltachta.

Níor tugadh aon chumhachtaí breise don Údarás thar mar a bhí ag Gaeltarra roimhe sin. D'fhéadfaí a rá gurbh é a mhalairt a tharla. Bhí cead ón rialtas ag Gaeltarra banc talún a chur le chéile, rud a bhí an-tábhachtach nuair a theastaigh suíomh le monarchain a thógáil nó áiseanna pobail a chur ar fáil. Baineadh an chumhacht sin den Údarás.

Chuir Dinny Mc Ginley deireadh leis na toghcháin in 2011 agus bhronn sé an chumhacht ar na comhairlí contae daoine a ainmniú ar Bhord an Údaráis. Níl sé sin ag oibriú go maith, san Iarthar ach go háirithe: i gcás Ghaillimh agus i gcás Maigh Eo roghnaíodh comhairleoirí NACH bhfuil cónaí orthu sa Ghaeltacht.

Ní hé sin is measa ach seo. Ní chloistear a thuilleadh ionadaithe an phobail ag caint ar Raidió na Gaeltachta faoi obair an Údaráis, mar a cloistí nuair a bhíodh siad tofa ag an bpobal. Dá bharr seo tá bearna mór oscailte sa gcaidreamh idir Údarás na Gaeltachta agus pobail na Gaeltachta. Níl sé seo go maith don Údarás agus níl sé go maith don Ghaeltacht a bheith fágtha ar easpa eolais faoi obair an Údaráis.

Tá sé tábhachtach ag an bpointe seo, agus olltoghchán ar na bacáin, go mbeadh glór láidir ag tíocht ón nGaeltacht, ag éileamh leasú ar an reachtaíocht le go mbeadh sé de cheart ag pobail na Gaeltachta a ionadaithe féin a thoghadh ar Bhord an Údaráis, mar a bhíodh, sa gcaoi is go mbeidh ionchur daonlathach ón bpobal arís ar an mBord agus le go mbeidh aiseolas á fháil ón bpobal chomh maith.

Nuair a d'iarr Cumann Forbartha Chois Fharraige, dhá bhliain ó shin, ar cheannairí na bpáirtithe polaitíochta toghcháin an Údaráis a thabhairt ar ais, dúirt Micheál Martin i litir (6 Nollaig 2017) go bhfuil sé d'aidhm ag Fianna Fáil 'toghcháin dhíreacha Údarás na Gaeltachta a thionól arís'. Níor chualathas ó na ceannairí polaitíochta eile go fóill.

Ba le brú ón nGaeltacht a bunaíodh Údarás na Gaeltachta 40 bliain ó shin. Ba é a láidreacht, go raibh ionadaithe tofa ón bpobal ar an mBord. Tá brú arís ag teastáil chun go gcuirfear leasú ar Acht lofa na Gaeltachta 2011, le go mbeidh ár n-ionadaithe féin, tofa go daonlathach, ar Bhord an Údaráis, an eagraíocht stáit is tábhachtaí atá againn.

Eagarfhocal ó Chumann Forbartha Chois Fharraige 2019